

СПОСІБ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ РЕГІОНУ

Корнієнко Олександр Юрійович,

аспірант кафедри глобальної та національної безпеки

Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0009-0007-0472-0864

Запропоновано та обґрунтовано спосіб оцінки рівня економічної безпеки громади як складової частини регіону. Визначено, що економічна безпека громади – це стан економічної системи громади, який забезпечує: стабільне функціонування економіки; здатність протистояти ризикам (кризам, війні, інфляції, безробіттю тощо); прийнятний рівень фінансової самодостатності; реалізацію стратегічних цілей розвитку громади. Виокремлено складники економічної безпеки громади, такі як: фінансова, інвестиційно-виробнича, ринкова та підприємницька, соціальна та демографічна, енергетична та ресурсна, інфраструктурна, екологічна безпека (економічний складник). Запропоновано спосіб оцінки економічної безпеки громади, алгоритм реалізації якого передбачає такі етапи: підготовчий – визначення мети оцінки, вибір системи показників, джерел даних; збір даних – використання статистичних звітів громади та інших статистичних джерел; нормалізація показників – приведення показників до єдиного масштабу (0–1 або 0–100 балів); розрахунок інтегрального показника – об'єднання часткових індикаторів у загальний рівень економічної безпеки; інтерпретація результатів – визначення рівня безпеки (критичний, низький, середній, достатній, високий). Такий підхід дає змогу комплексно оцінити поточний стан громади, виявити внутрішні диспропорції та зовнішні загрози, а також визначити її спроможність до сталого розвитку. Представлено ієрархічну структуру оцінки рівня економічної безпеки регіону на основі громад. Для розрахунку індексу економічної безпеки запропоновано використовувати дві моделі: адитивну та мультиплікативну. Адитивна модель передбачає, що високі значення деяких показників можуть компенсувати низькі значення інших. Тобто громада може мати слабку соціальну сферу, але високі фінансові показники «підтягнуть» загальний індекс. Мультиплікативна модель характеризується тим, що низьке значення одного показника суттєво знижує загальний індекс. Тобто якщо в одній сфері критична ситуація, загальний рівень економічної безпеки різко падає навіть за хороших інших результатів. Мультиплікативна модель є складнішою, але реалістичнішою, урахує взаємозалежність елементів та більш чутлива до слабких місць. Доведено доцільність використання адитивної та мультиплікативної моделі: якщо громада має збалансований розвиток, можна використовувати адитивну модель, якщо мета – виявити «уразливі місця», доцільно застосувати мультиплікативну модель.

Ключові слова: економічна безпека, економічна система, громада, оцінка, індексний метод, нормування, показники, регіон, ризик, модель, публічне управління, місцеве самоврядування, сталий розвиток.

Korniienko O. Yu. Method of assessing the level of economic community as a component of the region

A method for assessing the level of economic security of a community as a component of a region has been proposed and substantiated. It has been determined that the economic security of a community is a state of the community's economic system that ensures: stable functioning of the economy; the ability to withstand risks (crises, war, inflation, unemployment, etc.); a sufficient level of financial self-sufficiency; and the implementation of the community's strategic development goals. The main components of the community's economic security have been identified, including: financial, investment and production, market and entrepreneurial, social and demographic, energy and resource, infrastructural, and environmental security (the economic component). A method for assessing the community's economic security has been proposed, the implementation algorithm of which includes the following stages: preparatory stage – defining the purpose of the assessment, selecting the system of indicators, and determining data sources; data collection – using community statistical reports and other statistical sources; normalization of indicators – bringing indicators to a unified scale (0–1 or 0–100 points);

calculation of the integral indicator – combining partial indicators into a general level of economic security; interpretation of results – determining the level of security: critical, low, medium, sufficient, or high. This approach allows for a comprehensive assessment of the current state of the community, identification of internal imbalances and external threats, and determination of its capacity for sustainable development. A hierarchical structure for assessing the level of economic security of a region based on its communities has been presented. To calculate the economic security index, two models are proposed: additive and multiplicative. The additive model assumes that high values of some indicators can compensate for low values of others. That is, a community may have a weak social sector, but high financial indicators may «pull up» the overall index. The multiplicative model is characterized by the fact that a low value of one indicator significantly reduces the overall index. In other words, if one area is in a critical condition, the overall level of economic security sharply declines, even with good results in other areas. The multiplicative model is more complex but more realistic, as it takes into account the interdependence of elements and is more sensitive to weaknesses. The expediency of using both the additive and multiplicative models has been proven: if a community has balanced development, the additive model can be used; if the goal is to identify «vulnerable points», it is advisable to apply the multiplicative model.

Key words: economic security, community, assessment, index method, rationing, indicators, region.

Актуальність дослідження. В умовах війни громади зазнають суттєвих збитків унаслідок руйнування інфраструктури, порушення логістики, зниження економічної активності, міграції населення, значної кількості внутрішньо переміщених осіб. У зазначених умовах одним із ключових чинників виживання та відновлення є економічна безпека громади [1]. Окрім того, економічна безпека є базовою умовою сталого розвитку, оскільки забезпечує спроможність громади задовольняти соціальні потреби, життєдіяльність, інвестиційну привабливість, адже, згідно з дослідженнями, економічна безпека територіальних громад прямо пов'язана з їхньою фінансовою спроможністю, інвестиціями, бюджетною автономією [2].

Громади в різних регіонах мають значні диспропорції у розвитку, інфраструктурі, фінансових ресурсах, людському капіталі, що визначає їхню спроможність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам та ризикам. Точна оцінка економічної безпеки громади дає змогу виявити слабкі місця і спрямовувати ресурси на рівні місцевого самоврядування більш ефективно.

Мета статті – запропонувати та обґрунтувати спосіб оцінки рівня економічної безпеки громади як складової частини регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економічної безпеки громад акцентують увагу на

виокремленні загроз та визначенні способів їх оцінки. О. Дацко визначив концептуальні основи економічної безпеки держави та запропонував нові підходи до її оцінки [3]. Теоретико-методологічні засади та практичні рекомендації на основі використання інноваційних підходів до вирішення соціальних проблем економічної безпеки України в процесі євроінтеграції запропонував А. Гріненко [4]. Складники економічної безпеки підприємств в умовах цифровізації аналізували у своїх працях Ю. Малаховський, О. Онофрійчук та О. Кулішова [5]. Науковці розглядали оцінку економічної безпеки на різних рівнях, включаючи територіальні громади. Н. Цегельник, О. Ярмоленко [6] досліджували методологічні підходи до оцінки економічної безпеки територіальних громад. С. Оніщенко, О. Бондаревська [7] здійснили комплексну оцінку економічної безпеки територіальних систем, визначили чинники, що впливають на рівень регіональної економічної безпеки, та взаємозв'язки між її функціональними складниками. Н. Іванова [8] розглянула загрози економічній безпеці регіонів та визначила їхній вплив на рівень регіональної економічної безпеки. Д. Кошиков [9] проаналізував зарубіжний досвід оцінки економічної безпеки з позиції основних підходів та можливостей для України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка рівня економіч-

ної безпеки громади – це системний процес визначення стану економіки громади з погляду її стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатності забезпечувати сталий розвиток і економічну самодостатність. Економічна безпека громади – це стан економічної системи громади, який забезпечує:

- стабільне функціонування економіки;
- здатність протистояти ризикам (кризам, війні, інфляції, безробіттю тощо);
- достатній рівень фінансової самодостатності;
- реалізацію стратегічних цілей розвитку громади [3].

Мета оцінки – виявити сильні та слабкі боки економічного потенціалу громади, визначити загрози, а також прийняти управлінські рішення для зміцнення безпеки.

Оцінка економічної безпеки громади включає декілька етапів (табл. 1).

Зауважимо, що визначати рівень економічної безпеки регіону можна на основі оцінки рівня економічної безпеки громад, які входять до структури, тобто рух відбувається від часткового до загального, адже чим вище рівень економічної безпеки кожної громади, тим кращі показники буде демонструвати регіон. На основі зазначеного можна представити ієрархічну структуру оцінки рівня економічної безпеки регіону. Кожна громада характеризується певними показниками, на основі яких можна здійснити оцінку рівня економічної безпеки (рис. 1).

Розглянемо більш детально показники економічної безпеки громади через певні складники (табл. 2).

Для визначення інтегральної оцінки рівня економічної безпеки пропонуємо використовувати індексний підхід, який передбачає визначення індексу кожного складника та індексу економічної безпеки загалом:

$$Ies = Ifc \cdot Iip \cdot Ime \cdot Isd \cdot Ier \cdot Ii \cdot Iee, \quad (1)$$

де Ies – індекс економічної безпеки;

Ifc – індекс фінансової безпеки;

Iip – індекс інвестиційно-виробничої безпеки;

Ime – індекс ринкової та підприємницької безпеки;

Isd – індекс соціальної та демографічної безпеки;

Ier – індекс енергетичної та ресурсної безпеки;

Ii – індекс інфраструктурної безпеки;

Iee – індекс екологічної безпеки (економічний складник).

Окрім того, можна використати вагові коефіцієнти для кожного складника економічної безпеки, які визначають пріоритети в громаді. Тобто формула для оцінки рівня економічної безпеки громади буде мати вигляд:

$$Ies = \omega_1 Ifc \cdot \omega_2 Iip \cdot \omega_3 Ime \cdot \omega_4 Isd \cdot \omega_5 Ier \cdot \omega_6 Ii \cdot \omega_7 Iee, \quad (2)$$

де $\omega_1, \omega_2, \omega_3, \omega_4, \omega_5, \omega_6, \omega_7$ – вагові коефіцієнти складових економічної безпеки.

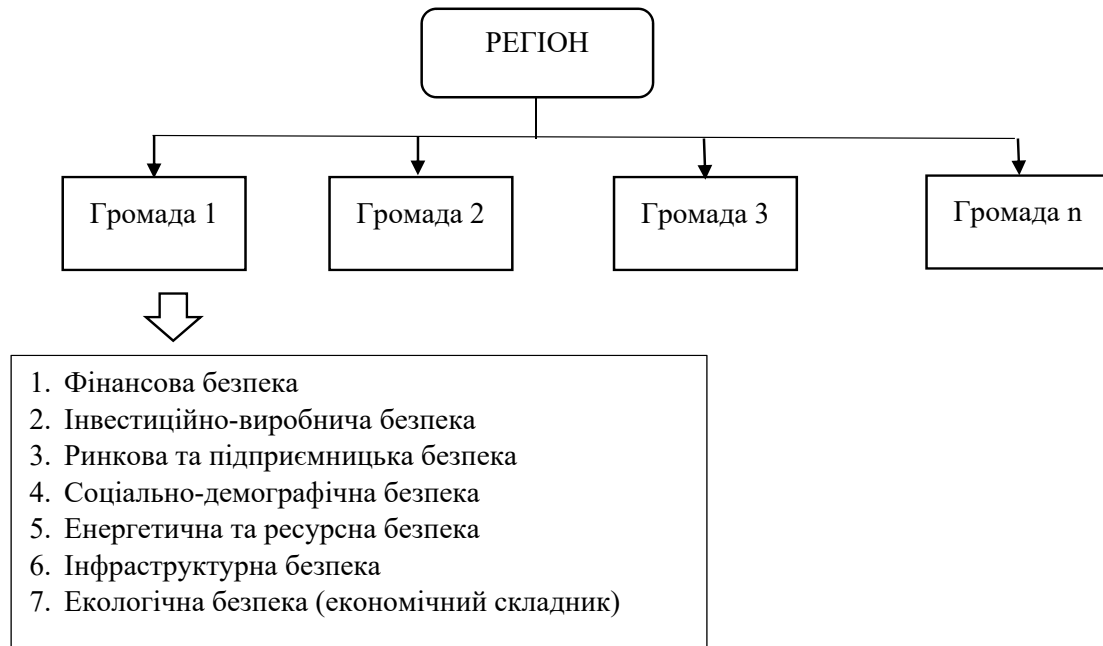
Зауважимо, що для використання індексного методу необхідним є нормування показників, які характеризують

Таблиця 1

Алгоритм оцінки економічної безпеки громади

Етап	Зміст
1. Підготовчий	Визначення мети оцінки, вибір системи показників, джерел даних
2. Збір даних	Використання статистичних звітів громади та інших статистичних джерел
3. Нормалізація показників	Приведення показників до єдиного масштабу (0–1 або 0–100 балів)
4. Розрахунок інтегрального показника	Об'єднання часткових індикаторів у загальний рівень економічної безпеки
5. Інтерпретація результатів	Визначення рівня безпеки: критичний, низький, середній, достатній, високий

Джерело: складено автором.

Рис. 1. Ієрархічна структура оцінки рівня економічної безпеки регіону*Джерело: розроблено автором.*

Таблиця 2

Показники для оцінки рівня економічної безпеки громади

Складники економічної безпеки	Показники
1	2
Фінансова безпека	Доходи місцевого бюджету на 1 мешканця (грн/особу) – характеризує фінансову спроможність
	Дефіцит (профіцит) бюджету (% до доходів)
	Обсяг заборгованості громади (грн/особу) – рівень боргового навантаження
	Рівень дотаційності бюджету (%) – залежність від трансфертів із державного бюджету
Інвестиційно-виробнича безпека	Обсяг капітальних інвестицій на 1 особу (грн/особу)
	Частка підприємств із прибутковою діяльністю (%)
	Індекс промислового виробництва (% до попереднього року)
	Кількість новостворених суб'єктів підприємництва на 1 000 осіб
	Рівень зносу основних фондів (%)
Ринкова та підприємницька безпека	Кількість суб'єктів малого та середнього бізнесу на 10 тис. населення
	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) на 1 особу
	Середньомісячна заробітна плата (грн)
	Рівень зайнятості населення (%)
	Рівень безробіття (%)
Соціально-демографічна безпека	Чисельність населення та її динаміка (% зміни)
	Коефіцієнт народжуваності/смертності
	Міграційне сальдо (осіб)
	Частка працездатного населення (%)
	Рівень бідності або частка домогосподарств із доходами нижче прожиткового мінімуму (%)

1	2
Енергетична та ресурсна безпека	Споживання енергоносіїв на одиницю ВРП (грн/ГДж)
	Частка відновлюваних джерел енергії у структурі споживання (%)
	Утрати енергоресурсів у системах ЖКГ (%)
Інфраструктурна безпека	Довжина доріг із твердим покриттям (км на 1 км ²)
	Доступ до централізованого водопостачання (% домогосподарств)
	Інтернет-покриття (% населення)
Екологічна безпека (економічна складова)	Обсяг утворених відходів на 1 особу (т/рік)
	Обсяг інвестицій у природоохоронні заходи (грн/особу)

Джерело: складено автором самостійно.

кожний складник економічної безпеки. Нормування дає змогу представити всі індикатори у єдиній системі вимірювання – індекси, що дає можливість оцінити загальний рівень економічної безпеки. Нормування показників здійснюється за формулою:

$$Zi = \frac{Xi - Xmin}{Xmax - Xmin}, \quad (3)$$

де Zi – нормоване значення (у межах 0–1);

Xi – фактичне значення показника;

$Xmin$ – мінімальне (гірше) значення;

$Xmax$ – максимальне (найкраще) значення.

Розраховуючи індекс економічної безпеки, можна використовувати дві моделі: адитивну та мультиплікативну.

Адитивна модель передбачає, що високі значення деяких показників можуть компенсувати низькі значення інших, тобто громада може мати слабку соціальну сферу, але високі фінансові показники «підтягнуть» загальний індекс.

Мультиплікативна модель характеризується тим, що низьке значення одного показника суттєво знижує загальний індекс, тобто якщо в одній сфері критична ситуація, загальний рівень економічної безпеки різко падає навіть за хороших інших результатів. Мультиплікативна модель є складнішою, але реалістичнішою, ураховує взаємозалежність елементів та більш чутлива до слабких місць. Якщо громада має збалансований розвиток, можна використовувати

адитивну модель. Якщо мета – виявити «уразливі місця», доцільно застосувати мультиплікативну модель.

Інтерпретація інтегрального індексу економічної безпеки громади – це завершальний етап оцінки, який дає змогу визначити рівень стійкості та ризиків розвитку громади на основі усіх часткових показників (табл. 3).

Тобто індекс економічної безпеки громади дає змогу визначити, наскільки громада є економічно стабільною та самодостатньою, чи має вона достатні фінансові, інвестиційні, соціальні та інституційні ресурси для розвитку, наскільки вона захищена від економічних загроз (криз, безробіття, дефіциту бюджету тощо). Зазначений спосіб оцінки може бути використаний для будь-якої громади і визначення рівня економічної безпеки регіону загалом, що є основою ефективного механізму публічного управління.

Висновки. Громади виступають базовими суб'єктами регіонального розвитку, тому їхній економічний стан безпосередньо впливає на стабільність і конкурентоспроможність регіону в цілому.

Запропонований спосіб оцінки рівня економічної безпеки громади ґрунтується на системному підході, який передбачає використання комплексу показників фінансової, інвестиційно-виробничої, ринкової та підприємницької, соціальної та демографічної, енергетичної та ресурсної, інфраструктурної, екологічної безпеки (економіч-

Таблиця 3

Інтерпретація інтегрального індексу економічної безпеки громади

Індекс	Рівень економічної безпеки	Управлінські рішення
0,8–1	Високий (стійкий розвиток). Стійкий економічний розвиток, фінансова незалежність, низькі ризики. Громада має резерви для зростання, ефективно використовує ресурси	Підтримувати досягнутий рівень, інвестувати у розвиток інновацій, освіти, диверсифікацію економіки
0,6–0,79	Достатній (помірні ризики). Загалом безпечний стан, хоча окремі сфери можуть потребувати покращення. Є потенціал для розвитку без істотних загроз	Проводити превентивні заходи, посилювати сфери, де показники нижчі середніх (наприклад, інфраструктура чи екологія)
0,4–0,59	Нестабільний (існують загрози). Наявні загрози економічній стабільності. Частина показників – на межі критичних значень. Необхідні управлінські заходи	Необхідна детальна діагностика причин – фінансова нестача, безробіття, недоінвестованість. Ужити стабілізаційні заходи
0,2–0,39	Критичний (високі ризики занепаду). Висока залежність від зовнішніх ресурсів, дефіцит бюджету, слабкий бізнес-сектор, соціальні проблеми. Система безпеки потребує втручання	Розробити антикризову програму розвитку громади, посилити управління фінансами, залучити зовнішні інвестиції
0–0,19	Загрозливий (небезпечно низький рівень). Економічна система громади фактично у стані кризи або деградації. Потрібні невідкладні стабілізаційні дії	Упровадити термінові антикризові дії, створити план відновлення економіки, ініціювати державну підтримку

Джерело: складено автором.

ний складник). Такий підхід дає змогу комплексно оцінити поточний стан громади, виявити внутрішні диспропорції та зовнішні загрози, а також визначити її спроможність до сталого розвитку.

Використання інтегрального індексу економічної безпеки забезпечує можливість кількісного вимірювання рівня захищеності громади та порівняння його між різними територіями. Це створює основу для прийняття ефективних управлінських рішень на місцевому та регіональному рівнях, сприяє обґрунтованому плануванню бюджетної полі-

тики, розробленню стратегій розвитку і формуванню механізмів підвищення стійкості до соціально-економічних ризиків.

Таким чином, спосіб оцінки рівня економічної безпеки громади є важливим інструментом забезпечення регіональної безпеки та сталого розвитку держави. Його практичне впровадження дасть змогу підвищити ефективність управління ресурсами, зміцнити фінансову самодостатність громад і забезпечити зростання добробуту населення на місцевому рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурик М.М., Попов О.В. Забезпечення економічної безпеки територіальних громад в умовах бойових дій на території України. *Економіка і регіон*. 2023. № 4(91). С. 243–247.
2. Stashchuk O., Zhuk M. Financial security of territorial communities as a main factor for ensuring their sustainable development. *Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. 2021. Vol. 3. №. 27. URL: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-03-54-60>
3. Дацко О.І. Забезпечення економічної безпеки України: соціально-гуманітарний вимір : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Львів, 2021. 636 с.
4. Грінченко А.Ю. Удосконалення механізмів забезпечення економічної безпеки України: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук : 21.04.01. Київ. 2021. 431 с.
5. Малаховський Ю., Онофрійчук О., Кулішова О. Економічна безпека підприємницьких структур в умовах діджиталізації. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2020. Т. 5. № 38. С. 263–272.

6. Цегельник Н., Ярмолюк О. Методичні підходи до оцінки економічної безпеки територіальних громад. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5508/5446>
7. Onischenko S., Bondarevska O. Methodical Approach to Assessing the Regional Economic Security Level Based on its Components Systemic Interrelations. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. No. P. 189–197.
8. Іванова, Н.С. Оцінка впливу загроз на економічну безпеку регіонів. *Фінансові дослідження*. 2018. № 1(4). URL: <https://ir.stu.cn.ua/server/api/core/bitstreams/3e365d3b-951c-480b-bcd8-22c40e161dc4/content>
9. Кошиков Д.О. Зарубіжний досвід оцінки економічної безпеки: основні підходи та можливості для України. *Право і безпека*. 2020. № 2(77). С. 118–125.

REFERENCES:

1. Buryk, M.M., Popov, O.V. (2023). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky terytorialnykh hromad v umovakh boiovykh dii na terytorii Ukrainy [Ensuring economic security of territorial communities under the conditions of hostilities on the territory of Ukraine]. *Ekonomika i rehion* [in Ukrainian].
2. Stashchuk, O., Zhuk, M. (2021). Financial security of territorial communities as a main factor for ensuring their sustainable development [Financial security of territorial communities as a main factor for ensuring their sustainable development]. *Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. Retrieved from <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-03-54-60> [in Ukrainian].
3. Datsko, O.I. (2021) Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: sotsialno-humanitarnyi vymir [Ensuring the economic security of Ukraine: Socio-humanitarian dimension] : dys. ... d-ra ekon. nauk. 08.00.03; Lvivskiy torhovelno-ekonomichnyi universytet [in Ukrainian].
4. Hrinenko, A.Yu. (2021). Udoskonalennia mekhanizmiv zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka [improvement of mechanisms for ensuring Ukraine's economic security: theory, methodology, practice]: dys. ... d.e.n. : 21.04.01; Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Kyiv [in Ukrainian].
5. Malakhovskiy, Yu., Onofriichuk, O., Kulishova, O. (2020) Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskykh struktur v umovakh didzhytalizatsii [Economic security of business structures in the context of digitalization]. *Tsentrlnoukrainskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky* [in Ukrainian].
6. Tsehelnik, N., Yarmoliuk, O. (2025). Metodychni pidkhody do otsinky ekonomichnoi bezpeky terytorialnykh hromad [Methodical approaches to assessing the economic security of territorial communities]. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5508/5446> [in Ukrainian].
7. Onischenko, S., Bondarevska, O. (2018). Methodical Approach to Assessing the Regional Economic Security Level Based on its Components Systemic Interrelations [Methodical approach to assessing the regional economic security level based on its components' systemic interrelations]. *Baltic Journal of Economic Studies* [in English].
8. Ivanova, N.S. (2018). Otsinka vplyvu zahroz na ekonomichnu bezpeku rehioniv. Finansovi doslidzhennia [Assessment of the impact of threats on the economic security of regions]. 2018. № 1(4). Retrieved from <https://ir.stu.cn.ua/server/api/core/bitstreams/3e365d3b-951c-480b-bcd8-22c40e161dc4/content> [in Ukrainian].
9. Koshykov, D.O. (2020). Zarubizhnyi dosvid otsinky ekonomichnoi bezpeky: osnovni pidkhody ta mozhlyvosti dlia Ukrainy [Foreign experience in assessing economic security: main approaches and opportunities for Ukraine]. *Pravo i bezpeka* [in Ukrainian].

